

Vilniaus Stepono Batoro universiteto Medicinos fakultetas 1919-1939 m.

1918-1919 m., keičiantis geopolitinei situacijai Rytų Europoje, apie Vilniaus Universiteto atkūrimą galvoti ir aktyviai veikti buvo galima tiek Lietuvoje, tiek ir Lenkijoje. Carinei Rusijai ir kaizerinei Vokietijai gyvenant paskutines savo dienas, o bolševikų valdžiai dar esant silpnai, Lietuva ir Lenkija išnaudojo palankią progą atgauti valstybingumą. Svarbiu uždaviniu abiem vyriausybėms tapo ir sugriautos švietimo sistemos, ir aukščiausios jos pakopos – universitetų atkūrimas.

1919 m. spalio 11 d. rektorius Michalas Siedleckis (M. Siedlecki), dalyvaujant Jozefui Pilsudskui, paskelbė universiteto veiklos pradžią. 1919 m. atidarius universitetą, jame veikė 6 fakultetai: Humanitarinių mokslų, Teisės ir Visuomenės mokslų, Teologijos, Matematikos ir Gamtos mokslų, Medicinos, Dailės.

1919 m. Varšuvos universiteto atgaivinimo Vilniuje komitetas patvirtino universiteto atkūrimą, kartu ir medicinos fakulteto įkūrimą. 1919 m. Komitetas kovo 1 d. įpareigojo akademinę senatą suorganizuoti medicinos fakultetą su veterinarijos ir farmakologijos fakultetais bei išrinkti jo dekaną. Medicinos fakulteto dekanu tapo prof. Stanislovas Vladyčka (S. Wladyczko).

Naujai besikuriančiam fakultetui reikėjo surinkti mokslinį ir pedagoginį personalą, paruošti fakulteto biudžetą ir įkurti klinikas, kuriose būtų praktiškai mokomi studentai, semiamasi naujų žinių tolimesniems tyrimams, taikomi medicinos fakulteto pasiekimai. Pagal rekomendacijas, autoreferatus ir darbų santraukas kruopščiai buvo renkami profesoriai, turėję užimti katedras. Į medicinos fakultetą buvo kviečiami profesoriai iš Krokuvos, Varšuvos, Lvovo.

Medicinos fakultetas sparčiai vystėsi. Tuometinė valstybės parama fakultetui nebuvo didelė. Tačiau entuziastingi fakulteto profesoriai Mychalas Reicheris (M. Reicher), Jurgis Aleksandrovičius (J. Aleksandrovicz), vėliau Stanislovas Hilleris (S. Hiller), Steponas Baginskis (S. Baginski), Karolis Kosinskis (K. Kosinski) nuolat stengėsi neatsilikti nuo laikmečio pasiekimų ir palaikė aukštą mokslo lygį fakultete.

Didelė paspartis fakultetui buvo platūs tarptautiniai ryšiai. Buvo bendradarbiaujama su Rokfelerių fondo programa, fakulteto personalas ir studentai mokėsi ir stažavosi Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir kitose Vakarų Europos valstybėse. 1925 m. Didžiojoje Britanijoje anatomas Karolis Kosinskis pristatė aukštus laimėjimus galūnių topografijos srityje. Beveik tuo pačiu metu Prancūzijoje stažavosi histologas Steponas Baginskis. Jis 1929 m. į Vilnių parsivežė gausų publikacijų kiekį bei naujausias to meto histologijoje naudotas technologijas. Mikronudegimo (microincineration) metodas Prancūzijoje pasirodė apie 1924 m. Visai nauja ne tik to meto Lenkijoje, bet ir visoje Europoje mikrurgijos (mikrochirurgijos) technologija S. Hillerio iniciatyva buvo parsivežta iš JAV. Nemenkesniais moksliniais laimėjimais fakultetui nusipelnė ir

prof. J. Aleksandrovičius, tačiau nepakankamai rūpestinga universiteto politika katedrų finansavimo klausimu sąlygojo ankstyvą profesoriaus išvykimą iš Vilniaus. Tai buvo didelė netektis – Histologijos katedra liko be vadovo, fakultetas – be vieno iš iškiliausių asmenybių.

1922 m. buvo įkurta Higienos katedra. Ją įkūrė ir iki mirties (1935 m.) vadovavo prof. Kazimieras Karaffa-Korbutas (K. Karaffa-Korbutt), vėliau – prof. A. Safarevičius (A. Safarewicz), T. Pavlas (T. Pawlas), B. Novakovskis (B. Nowakowski) ir kiti. Prof. K. Karaffa-Korbutas sukūrė higienistų mokyklą, drauge su A. Safarevičiumi savo lėšomis leido žurnalą „Higienos archyvas“ (Archivum higieny), parašė bendrosios ir darbo higienos vadovėlius, organizavo mokyklų gydytojams tobulinimosi kursus higienos klausimais.

Nuo 1922 m. Medicinos fakultete veikė ir Medicinos istorijos ir filosofijos katedra. Tokios katedros to meto Europoje buvo tikra retenybė – jas turėjo tik Lenkija. SBU MF Medicinos istorijos ir filosofijos katedros vadovu buvo Stanislovas Třebinskis (S. Trzebinski). Vilniuje buvo išleisti garsiausi šio autoriaus darbai: „Apie valios laisvės problemą“ (1923 m.), „Racionalumas ir racionalizmas medicinoje“ (1925 m.) ir kt. Daug S. Třebinskio publikacijų buvo išspausdinta Tarpukario Lenkijoje ėjusiame žurnale „Medicinos istorijos ir filosofijos archyvas (Archivum historii i filozofji medycyny).

Jau 1925 m. M. Reicheris pateikė naujojo Anatomikumo statybos projektus. Deja, dėl inertiškos universiteto politikos, Anatomikumas dienos šviesą išvydo tik 1934 m. Nepaisant to, naujasis Anatomikumas iki šiol stebina savo techniniu lygiu. Pastate veikė elektrinis liftas, kuriuo lavonus galima buvo greitai pakelti į Prozektoriumą arba Didžiąją aula, kur vykdavo paskaitos, skrodimai. Nuo 1934 m. iki XXI a. pradžios Anatomikume veikė krematoriumas. Šiandien krosnis jau išmontuota.

Tarpukario metais fakultete buvo surinkta ir viena didžiausių to meto Lenkijoje kraniologinė kolekcija – daugiau nei 3000 kaukolių. To meto anatomai – antropologai tyrė ne tik kaukoles ir kaulus, bet ir minkštųjų audinių antropologiją. 1926 m. K. Kosinskis iškėlė naują požiūrį į antropologiją: kaip naują antropologijos objektą jis siūlė tirti galūnių odos inervaciją. Jo tyrimai parodė skirtumus ne tik tarp žmogaus ir kitų žinduolių, bet netgi tarp atskirų tautų populiacijų. Žmogaus ir kitų žinduolių neporinių venų skirtumus, tikėtina, atsiradusius evoliucijos eigoje, parodė ir Vitoldas Silvanovičius (W. Sylvanovicz). Pastarasis 1936 m. Varšuvoje pristatė naują Lenkijoje vaikų tyrimams skirtą antropometrijos sistemą. Aortos anatomines variacijas tyrė M. Reicheris.

1931 m. Vilniuje buvo rasti Barbaros Radvilaitės, Elžbietos Habsburgaitės ir Aleksandro Jogailaičio palaikai. Šių palaikų tyrimai, atlikti M. Reicherio ir V. Silvanovičiaus, buvo vienas sensacingiausių visų laikų Lietuvos ir Lenkijos antropologijos, istorijos atradimų.

Ne mažiau svarbūs hitlerinės agresijos kontekste buvo ir M. Reicherio atlikti Vilniaus ir Trakų karaimų antropologiniai tyrimai. 1934 m. M. Reicheris tirdamas karaimų kraujo grupes akivaizdžiai įrodė karaimų ir žydų populiacijų genetinį nuotolį. Vėliau, karo metais, tai išgelbėjo karaimus nuo žydų likimo.

1934 m. iš Varšuvos į Vilnių buvo perkeltas Lenkijos smegenų tyrimų institutas. Tuo metu Vakarų Europoje prasidėję smegenų žievės tyrimai labai suntrigavo Lenkijos vadovą Jozifą Pilsudskį. Pats kadaise buvęs mediku, jis tikėjosi, kad jei ne dydžiu, tai struktūra jo smegenys bus išskirtinės. Po J. Pilsudskio mirties smegenys išties buvo tiriamos Vilniuje.

1939 m. prasidėjęs karas išblaškė Stepono Batoro universiteto personalą iš Vilniaus. Tačiau kai kurie profesoriai nepabūgo politinių permainų ir dar kurį laiką liko Vilniuje. Tai buvo SBU anatomai M. Reicheris ir V. Silvanovičius bei histologai S. Hilleris ir S. Baginskis. Kaip vėliau rašė gambiausias M. Reicherio mokinys V. Silvanovičius, profesorius (M. Reicheris) tiesiog negalėjo palikti visų savo darbų. Karui prasidėjus, arklių traukiamu vežimu per 3 mėnesius iš Lenkijos jis grįžo į Vilnių, nes traukiniai jau nebevažiavo. Profesorius liko ištikimas savo darbams ir toliau dar kurį laiką straipsnius rašė „į stalčių“, vildamasis kada nors vis tiek juos publikuoti. M. Reicheris buvo ir nelegalaus pagrindinio Medicinos fakulteto Vilniuje dekanas.

Hitlerinės Vokietijos agresija Lietuvoje vis stiprėjo. 1942 m. prasidėjo buvusio Stepono Batoro universiteto personalo suėmimai. Tarp kitų buvo areštuotas garsus patologas Kazimieras Pelčaras (K. Pelczar). Nelaukdami panašaus likimo visi nuo 1939 m. dar likę mokslo darbuotojai buvo priversti emigruoti arba slapstyti. Tačiau slaptos M. Reicherio, S. Hillerio, S. Baginskio ir kitų buvusių SBU profesorių vadovaujamos studijos pogrindyje veikė iki pat 1945 metų.

Aukštą Stepono Batoro universiteto Medicinos fakulteto personalo mokslinį pasirengimą rodo ir vėlesnė fakulteto mokslininkų veikla Lenkijoje. 1945 m. M. Reicheris tapo Gdansko Medicinos universiteto Anatomijos ir neurobiologijos katedros vadovu, vėliau dekanu. 1946 m. paskiriamas Gdansko Medicinos universiteto rektoriumi. V. Silvanovičius 1947 m. apgynė habilituoto daktaro disertaciją, nuo 1948 m. ėmė vadovauti Gdansko Topografinės Anatomijos katedrai. Habilituotas daktaras S. Hilleris nuo 1945 m. vadovavo Gdansko Medicinos akademijos Histologijos ir embriologijos katedrai. Nuo 1945 iki 1962 m. daktaras S. Baginskis vadovavo Lodzės Medicinos akademijos Histologijos ir embriologijos katedrai.